

Долинська Л. М.

Мукачівський кооперативний торговельно-економічний коледж

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ДРАМАТИЧНИХ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

У статті розглядається проблема взаємозв'язку знань та вмінь здобувача освіти з його ціннісними установками, що формують життєві компетентності, необхідні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці. У розрізі творів української літератури, через вчинки та емоції героїв студент вчиться розпізнавати світ. Здобувач освіти повинен формувати найважливішу навичку – навчатися упродовж життя. У роботі проаналізовано драматичні твори Лесі Українки, наведено приклади з біографії письменниці, педагогічні погляди, які об'єктивно позиціонують стандарти сучасної освіти, згідно з якими молода людина теоретично вивчає загальнолюдські цінності, практично застосовує набуті знання, формуючи самосвідомість. Багатьма поколіннями науковців доведено, що потенціал творів української літератури дає можливість це зробити. У статті зауважено, що читання творів дає змогу людині сформувати ключові компетентності сьогодення, вчить гуманно ставитися до всього живого, гармонійно співіснувати. Усвідомлення кожним особливого призначення на землі, потреба у збереженні індивідуальних особливостей як важливий чинник максимальної самореалізації в майбутньому стосуються драматичних творів «Кассандра», «Одержима» та «Камінний господар», «Лісова пісня». Об'єктом дослідження статті є вищевказані твори Лесі Українки, які були написані нею після пережитого стресу. Передсмертні страждання коханого поетеси нав'яли на біблійний мотив служіння ближньому в «Одержимій», туга за рідним краєм народила «Лісову пісню», негативне ставлення суспільства до «блжих ворон» – «Кассандру». Життя поетеси – суцільний стрес: операції, реабілітації, одужання та короткі миті щастя від нього. У таких життєвих обставинах людина може впасти у глибоку депресію і довго перебувати у такому стані, але марно Іван Франко виокремив цю жінку з-поміж усіх сучасних йому митців, назвавши її «єдиним мужчиною в нашому письменстві». У результаті дослідження виявлено: сміливість, волелюбність, амбітність, висока моральність поетеси не дозволяли впадати у відчай, забороняли іншим вселяти думки про нікчемність та інвалідність. Названі драматичні твори мотивують незрілу особистість, змушують реалістично дивитися на світ, боротися із життєвими труднощами, формувати стійкість і силу характеру. У часи швидкого старіння технологічних знань, як зазначає В. Головенкін, «зростає значення глибокої фундаментальної освіти, яка забезпечує знання законів природи, законів розвитку суспільства, вміння логічно міркувати, аналізувати та пов'язувати факти, приймати рішення, вивчати явища з наукового погляду. Фундаментальна освіта забезпечує здатність людини далі самостійно працювати, вчитися та перенавчатися, самостійно освоювати нові наукові знання, нові технології» і через знайомство з літературними творами розвивати емоційний інтелект та навички XXI століття.

Ключові слова: компетентності, комунікація, емоційний інтелект, молоде покоління, зріла та незріла особистості, фундаментальна освіта.

Постановка проблеми. Бунт молодого покоління проти усталених норм відбувався у всі часи, наприклад, у 20–30-і, 50–60-і, 90-і роки ХХ століття, під час Революції Гідності. Це той неймовірний момент, що позначений духовним піднесенням не окремих людей, а цілих націй. Можна сказати, що і з початком подій на Майдані та війни на українському Сході також відбувся певний непослух молоді, небажання коритися старим звичкам, стала відчутною потреба у свободі

вибору, демократії, незаангажованості життєвого простору. У літературі такі зміни називалися відродженням, а завершувалися усі ці історичні події, як правило, загибеллю кращих (наприклад, «розстріляним відродженням», Небесною Сотнею). Завжди були три групи людей: дисиденти – ті, хто протистояв панівній політиці, конформісти – ті, хто підлаштовувався під владну політику, та внутрішні емігранти – ті, хто замовкав і чекав кращих часів. Лариса Косач – активна особистість,

що протистояла стереотипам, а її твори – доказ цього. Саме через її твори будь-яка особистість формує комунікативні навички, соціальну та громадянську компетентності, обізнаність та самовираження у сфері культури, уміння вчитися упродовж життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники творчості Лесі Українки у роки незалежності підвищили літературознавчу зацікавленість до постаті Лесі Українки, а тому і створили ґрунтовні дослідження її життя та творчості. Тамара Гундорова, Соломія Павличко, Віра Агеєва та Оксана Забужко своїми статтями й монографіями, безперечно, створили новітній образ Лесі Українки в українському літературознавстві. Ця письменниця є найбільш популярною саме зараз, адже левову частку усіх досліджень та дописів становлять статті якраз про Лесю Українку. Велику увагу вивченню творчості Лесі Українки та її впливу на особистість присвятили: О. Кримська, О. Деркач, Л. Стрельнікова. Визначний педагог М. Фіцула у розділі «Загальні основи педагогіки» виокремлює тему розвитку і формування особистості, називаючи найвпливовішими чинниками твори літератури, образотворчого мистецтва. Учитель-філолог Є. Ільїн пошук життєвої опори висвітлював через увагу до яскравих деталей, пов'язаних із життям, а В. Шаталов акцентував увагу на самостійному виборі здобувача освіти навчального матеріалу як під час занять, так і вдома.

Постановка завдання. Дослідити, як через головних героїв письменниця розкриває головний задум твору, якими рисами наділяє центральних персонажів, чого вони можуть навчити сучасну молодь. Заохочувати здобувачів освіти до вдумливого читання та аналізу прочитаного, концентрації уваги на головному, намагання висловлюватися самостійно, надання суспільної значущості справі, розподілу обов'язків та глибокого усвідомлення того, що від кожного залежить майбутнє держави.

Мета роботи. Синтезувати біографічні факти визначної письменниці з прикладами з літератури та візрцями сучасності, показати можливості та сформувати уміння молоді контролювати себе та власні емоції, адекватно сприймати всі події, бути толерантним до себе та інших, щоби безперервно розвиватися, навчатися упродовж життя, ставати успішнішим, вчитися долати труднощі. Аналіз спеціальних джерел дає змогу констатувати, що твори літератури озброюють людину правильним світоглядом, дають змогу сприймати

суспільство як складну систему, що має власні закони та особливості розвитку; навчають приймати обґрунтовані рішення.

Виклад основного матеріалу. Творчість Лесі Українки, постать якої на вершині української літератури серед таких велетнів, як Тарас Шевченко та Іван Франко, надзвичайно глибока на різнопланова. Драматичні твори і досі не вивчені та потребують ретельного дослідження і переосмислення сучасниками, оскільки залишаються актуальними, особливо для бунтарів, «білих ворон», неофітів, людей прометеївського духу свободи. Не інакшими є і сучасні юнаки та дівчата. Вони народжені в інший час, тож логічно, що схожі на ту епоху, у якій зросли. Як тільки не називають сучасну молодь: і «покоління Z», і «покоління W», але якщо відштовхуватися від пояснень дослідників цього питання, то вважаємо, що всім краще імпонуватиме якраз W. Бо Z – це остання буква англійського алфавіту, що означає кінець відліку поколінь, а ось W – ознака молодіжної комп'ютеризованості, подвоєних можливостей, навіть подвійного інтелекту: IQ (когнітивного) та EQ (емоційного). За ступенем демократичності вчені виділяють такі особистісні типи: авторитарний, демократичний і байдужий. І як не прикро, все частіше наші сучасники займають відокремлену позицію, вважаючи, що їх нічого не стосується. Такі люди керуються стереотипом, що від них нічого не залежить, що за байдужість та відокремленість їм не загрожує жодної відповідальності. Бути гнучкими, але не ламатись – ось чого навчає мисткиня:

Я була малою горда, –

Щоб не плакати, я сміялась [1].

Зараз це називається soft skills. На Всесвітньому економічному форумі у Давосі регулярно складається перелік актуальних навичок, необхідних для успішної кар'єри. «Зростаючі інформаційні потоки і високотехнологічні виробництва вимагають не виконавців вузької спеціалізації, а фахівців широкого профілю, здатних переключатися з одного виду діяльності на інший, з великими комунікативними вміннями і досвідом» [2]. За останні роки критичне мислення піднялося у рейтингу найважливіших навичок із четвертого місця до другого. Напрошується висновок, що молода людина повинна навчитися критично мислити, тільки тоді вона буде перемагати в конкурентній боротьбі [3, с. 15]. Виявляється, що перемога чи поразка, як правило, визначається набором ключових переконань. Уміти правильно вибудувати свої стосунки з іншими людьми – це вже

половина успіху. На першій українській освітній платформі «Прометеус», зокрема на авторському курсі педагога Сергія Терно «Критичне мислення для освітян», детально розглянуто, яка людина має успішну діяльність, а яка – ні [4]. Викладач переконує, що «результативність у цьому випадку залежить від «зрілості-незрілості». Багато що визначає позиція, яку ми займаємо в тих чи інших життєвих ситуаціях. У психології розрізняють «ти-висловлювання» та «я-висловлювання». «Ти-висловлювання» – це висунення претензій до когось. «Я-висловлювання» звертає увагу людини на власну відповідальність у тій чи іншій ситуації. Все залежить від того, який у нас показник контролю: хто відповідальний за те, що з нами відбувається – ми чи хтось?» [4]. Людина, котра є незрілою особистістю, часто критикує, не задоволена поведінкою інших, ухвалюючи рішення, переконана, що воно правильне, тому підлаштовує під нього всі результати діяльності, незаслужено очікує визнання. А ось зріла особистість прогнозує, ділить завдання на менші частинки, розподіляючи їх між усіма, тоді сукупність результатів з успішними спробами та помилками стає спільним результатом команди. Зріла особистість не пробує зробити у команді конкуренцію, навпаки, вона пропонує усім працювати на спільний високий результат, щоб кожен учасник відчув свою необхідність, бачив, що без нього не можна обійтися, а значить, успіх цілої команди прямо залежить персонально від нього. Відповідальність у другому випадку формується свідомо, людина починає розуміти, що не можна керуватися спотвореним висловом: «Моя хата скраю – нічого не знаю», бо правильніше все-таки: «Моя хата скраю – першим ворога стрічаю». Таким чином, зріла особистість отримує визнання внаслідок чесною діяльності. Вважаємо, що все починається із родини, яка й закладає основні підвалини поведінки людини. Саме батьки мають навчити дитину розрізняти емоції інших та вміти контролювати власні. Батьківська модель поведінки часто підсвідомо переноситься дитиною у власне життя, до прикладу: Олена Пчілка – Леся Українка (сила характеру обох і досі дивує сучасників). Тож чий батьки уміють контролювати власні емоції, висловлюють дитині змалечку слова підтримки, та особа і в дорослому житті не буде губитися у стресових ситуаціях, зможе опанувати страх і рухатися далі. І навпаки, де батьки все вирішують через емоційний конфлікт, той, хто чув на свою адресу слова, що він ні на що не здатен, і в дорослому житті аналогічно вчинятиме, не віритиме

у власні сили, не зростатиме [5, с. 26]. З цього стає зрозуміло, що часто людині потрібніше розуміти та керувати власними емоціями. У світі все пов'язано, і зараз саме від показника EQ залежить успіх або невдача людини. Дослідники творчості Лесі Українки у роки незалежності підвищили літературознавчу зацікавленість до постаті Лесі Українки, а тому і створили ґрунтовні дослідження її життя та творчості. Тамара Гундорова, Соломія Павличко, Віра Агеєва та Оксана Забужко своїми статтями й монографіями, безперечно, створили новітній образ Лесі Українки в українському літературознавстві. Ця письменниця є найбільш популярною саме зараз, адже левову частку усіх досліджень та дописів становлять статті якраз про Лесю Українку (2021 рік – ювілейний). Наукових праць створено так багато, що до кінця ХХІ століття, здавалося б, неможливо більше додати чогось нового про відому поетесу. Вони докладаються до того, щоби замість портрета Лесі в рушниках чи пафосного бронзового погруддя перед читачами постала жива, яскрава й творча людина в повноті своїх переживань, емоцій і роздумів [6]. У творах «Кассандра», «Одержима», «Камінний господар», які написані про греків, римлян чи єгиптян, все одно продемонстровано Україну різних часів, показано справжню історію, неприховану правду життя. Вважаємо, що Леся Українка своїм життям показала молоді таку модель поведінки, коли, попри фізичний біль, політичні утиски, доводилося зберігати відчуття національної свідомості, творити оригінальні мистецькі взірці, рівні яким важко знайти в літературах інших народів світу. Якщо розглянути драматичну творчість Лесі Українки, то яскраво і виразно постають перед нами образи головних героїв, зокрема героїнь. Уже в другій половині дев'ятнадцятого століття Леся Українка доводить, що бути відповідальним за своє життя та життя інших – це свідомий вибір. Так, героїня драми «Камінний господар» Долорес після зради Дон-Жуана іде в монастир, жертвуючи собою заради коханого, усупереч його волі, вона молиться за гріхи та несправедне життя свого обранця. «Так мусить бути», – сказала б Леся Українка, котра у своєму житті керувалася цим принципом. Втрачаючи коханого, Сергія Мержинського, вона скорилася долі. Навіть пробачила йому кохання до іншої, пишучи від його імені листи суперниці. У листі до О. Кобилянської від 03.05.1913 Леся вказує, що довго вагалася, кого зробити вагомішою: донну Анну чи Долорес, так-от, Долорес надто вільна, щоб підкоритися кам'яним традиціям,

стереотипам суспільства, які заповнили донну Анну [1]. Леся Українка навіть вважала, що образ Долорес вийшов з-під її контролю, інакшим він був задуманий, проте саме Долорес ближча їй по духу, але авторка нічого змінювати вже не хотіла. А щодо Дон-Жуана, то він, на відміну від класичного, суцільно трагічний, адже зрадив самого себе. Читаючи цей твір, молодь бачить модель поведінки кожного персонажа. Для багатьох повчальним виявиться хибний шлях Дон-Жуана, котрий буквально знищує перешкоду в особі командора та мріє про втечу з тимчасовою коханою. Це втеча насамперед від самого себе, від власного гріха, якого жодною філософією не виправдати. Подібним є і Лукаш із програмової драми-феєрії «Лісова пісня». Допоки він не зрадив Мавці, його життя було гармонійним та романтичним. Зрада позбавила його свободи. Підкорившись волі матері, одружившись із Килиною, герой занедбав поетичний таланти, а лісові мешканці перетворили його на вовкулаку. Блукаючи по лісу, Лукаш зустрічає свою Долу, котра голосом Мавки нагадує про порядність, викликає почуття каяття. Саме каяття очищує душу вже не юнака, а одруженого чоловіка, котрий «своїм життям не зміг до себе дорівнятись». Проте якою величною виявляється Мавка! Мало того, що вродлива, ще й мудра, розсудлива, благородна, не мстива. Хіба вона не могла позбутися суперниці – Килини? Але ж вона спокійно відходить і дає право Лукашеві здійснити свій вибір самостійно. Як часто молода людина пробує зробити вибір і довго вагається. А все тому, що найважчим у житті є прийняття рішення, адже ніколи не знаєш остаточно, наскільки воно буде правильним. Мавка, врятувавши Лукаша і повернувши йому душу, не очікує на подяку. Вона житиме вічно, адже в серці має «те, що не вмирає». Повчальним у «Лісовій пісні» є образ дядька Лева – посередника між світом людей та світом міфологічних істот. Як медіатор, він знає, що можна промовляти, а які слова є небажаними, можуть спричинити страшну помсту лісових мешканців. Люди і міфологічні істоти не можуть порозумітися, бо в них різна мова. Тільки дядько Лев знає силу вимовленого слова (комунікативна компетентність), тож підтримує Лукаша у захопленні музикою. Мова сопілки зрозуміла і людям, і Мавці, тому вона так палко озивається на неї: «Весна ще так ніколи не співала». Красномовство, комунікативні навички, вміння домовлятися, соціальні та громадянські компетентності, підприємливість – ті ключові задатки, яким навчає драма-казка.

Неординарним твором драматургині є «Кассандра». Уже перший діалог із Геленою вказує на її обдарування та служіння рідному народові (ініціативність та підприємливість), бажання бути вільною та зневагу до рабської покори:

Кассандра

...А Паріс?

Він тільки й жив, як грав там на сопілці серед отар. Мовчить Паріс на раді, і зброю надягає, мов кайдани, боги з ним на розмові не бувають.

Гелена

З ним Афродіта розмовляє!

Кассандра

Ні!

Він раб її, з рабом нема розмови. Вона велить, він слухає, та й годі.

Гелена

Се ж тільки ти змагаєшся з богами, за те вони тебе й карають.

Кассандра

Що ж, їх сила в карі, а моя в змаганні [1].

З самого початку віщунка Кассандра бачить загибель Трої, вона намагається розплющити очі троянцям на неминучу трагедію, проте їй ніхто не вірить, її навіть вважають божевільною (соціальна та громадянська компетентності). Найбільша проблема, над якою замислюється молода людина у процесі знайомства з текстом, – зло породжує зло. Зрада своїх призводить до загибелі Батьківщини. Постає моральна дилема, яка зрада більша: коханій людині, державі, власним інтересам, Богові? Висновок один – ціна зраді однакова, це вже гріх, який очищується каяттям, визнанням власної слабкості, бажанням жити по-іншому. Читання такого твору, вважаємо, розвиває уяву молодої людини, а не просто наповнює її знаннями. Інформація, засвоєна формально, механічно заучена, на думку В. Головенкіна, ніби закриває перед людиною можливість практичної дії. При цьому у студентів виникає відчуття непотрібності накопичення інформації, безглуздості процесу навчання. Одним із найголовніших недоліків навчання є його спрямованість на набуття «знань-відомостей», які функціонально «мертві», тобто не здатні виконувати свої методологічні, технологічні, прогностичні та практичні функції [2]. Літературні твори є не просто набором інформації, вони надають практичні моделі поведінки в різних ситуаціях. Наступним прикладом цього твердження є інший твір. Правдивість та чесність притаманна послідовниці Прометея, що успадкувала волелюбність: «Я рабинею рабів не хочу

бути». Жінка тверда у своїх переконаннях, вона нічого не може вдіяти, але її правда – гірка, тож нікому не потрібна. Людям важко жити правдою, а може, просто лінь, бо істина завжди приносить несподіванки; простіше обдурити, образити, не захистити, не підтримати, бо все це вимагає значних зусиль. Такими є учні Месії з «Одержимої». У саду Гетсиманському, у час найпотрібнішої підтримки, вони зрікаються Пророка, і тільки Маріам у монолозі стверджує: «Де ще більше горе, як не могли віддати за друга душу». Вона зрікається самої себе «заради того, хто всіх любив». Тут авторка постає як релігійний мислитель [7]. Пророчими є думки Лесі Українки: «Вкупі з митцями будемо ми прагнути й боятись, любити й ненавидіти, будемо жити не тільки в минулому, але й у прийдешньому, але й у вічності, наскільки може сягнути в неї наша фантазія. Хто відкриває прийдешність нашому почуттю, той поширює межі вічності нашої душі» (уміння вчитися впродовж життя).

Висновки і пропозиції. Таким чином, проаналізувавши драми Лесі Українки, доходимо висновку, що в умовах динамічного розвитку української освіти, інтеграції освітніх програм відповідно до європейських стандартів та засад Нової української школи пріоритетним є формування ключових компетентностей, визначених програмою Міністерства науки і освіти України. Молода людина повинна свідомо взаємодіяти з реальністю, зберігати власне психологічне здоров'я, тоді вона розвиватиметься, не створюва-

тиме бар'єри між собою та реальністю, ставатиме зрілою, сприйматиме стресові ситуації без паніки, не бачитиме загрози у незвичних ситуаціях. Кожна нестандартна ситуація буде не перешкодою у житті, а можливістю творити та досягати успіху [6]. Навіть маючи тимчасові успіхи, незріла особистість закінчує стратегічною поразкою. Саме управління власними емоціями, бажання діяти навіть у складних, безвихідних ситуаціях, уміння відсортувати інформацію та брати на себе повну відповідальність за власні вчинки, здатність упорядковано, сплановано виконувати усі справи, не складаючи їх у довгу скриньку, – це ті навички, які особистість повинна сформувати до переходу у доросле життя. Тоді правда, милосердя, здатність навчатися протягом життя будуть переважати, а бажання прислужитися іншим стане звичкою. Саме такі висновки є очікуваними після знайомства із драмами Лесі Українки, а її героїні Долорес («Камінний господар»), Маріам («Одержима»), Кассандра з однойменного твору – сміливі, активні жінки із високими моральними цінностями. Вони сповідують ідею безкорисливого служіння ближнім. Переживаючи разом із героями творів, здобувачі освіти набувають власного досвіду, розвивають комунікативну, соціальну і громадянську компетентності, екологічну грамотність, обізнаність та самовираження у сфері культури. Ця тема має логічне продовження у дослідженнях про інші твори красного письменства, що спонукають особистість до формування ключових навичок ХХІ століття.

Список літератури:

1. Леся Українка. Зібрання творів у дванадцяти томах. – К.: Наукова думка, 1978.
2. Педагогіка вищої школи [Електронний ресурс]: підручник / В.П. Головенкін: КПІ ім. Ігоря Сікорського. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Електронні текстові дані (1 файл: 3,6 Мбайт). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. – 290 с.
3. Аллен Д., Вільямс М., Воллес М. Getting Things Done, або як навчитися контролювати власне життя. Поради для підлітків. – К.: КМ-БУКС, 2020, – 288 с.
4. Терно С. Авторський курс «Критичне мислення для освітян». Режим доступу: <https://prometheus.org.ua/>
5. Петрановська Л. Таємна опора: емоційний зв'язок у житті дитини. – Х.: Віват, 2019, – 224 с.
6. Ніколайчук І. Леся Українка перед квантовим стрибком: велика письменниця, яку ми знаємо іншою. Режим доступу: <https://blog.yakaboo.ua/nasha-suchasna-lesia/>
7. Забужко О. Леся Українка як драматургиня: християнка чи «безбожниця»? Режим доступу: <https://blog.yakaboo.ua/les-ukrayinka/>
8. Фіцула М. Педагогіка. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007, – 232 с.

Dolynska L. M. FORMATION OF KEY COMPETENCIES OF MODERN YOUTH THROUGH THE PRISM OF DRAMATIC WORKS OF LESYA UKRAINKA

The article deals with the problem of interrelation of knowledge and skills of the learner with his values, which forms life competencies necessary for successful self-realization in life, educational process and work. Through the compositions of Ukrainian literature, actions and emotions of the heroes, student learns to recognize the world. The learner must develop the most important skill – learning throughout the life. The dramatic works

of Lesia Ukrainka are analyzed in the work, the biography examples of the writer are given too, pedagogical views are presented, which are objectively give the position of standards of modern education, according to which a young person theoretically studies human values, practically applies the acquired knowledge by forming self-awareness. Many generations of scientists have proved that the potential of works of Ukrainian literature gives an opportunity to do so. The article notes that reading gives to a person a formation of the main competencies of nowadays, teaches to treat all living things with humanity and to coexist in a harmony. Such dramatic works as "Cassandra" (Kassandra), "Obsessed" (Oderzhyma) and "Stone Master" (Kaminni hospodar), "Forest Song" (Lisova pisnya) give the awareness of everyone's special purpose on earth, open up the need to preserve the individual features and it's an important factor of the highest self-realization in the future. The object of article research is the above mentioned works of Lesia Ukrainka which were written by her after stress. The dying suffer of the beloved man of a poetess inspired the biblical motive to serve each other in "Obsessed" (Oderzhyma), anguish for native land gave a life to "Forest Song" (Lisova pisnya), negative attitude of society to the "white crows" brought "Cassandra" (Kassandra). The life of a poetess is a constant stress: operations, rehabilitation, recovering and a few moments of happiness from it. Due to such life circumstances, a person can fall into a deep depression and stay in this state for a long time, but Ivan Franko rightly singled out this woman among all modern artists of that time, named her "the only man in our writing circle". The results indicate that: bravery, love of freedom, ambitions and high morality of the poet did not allow to despair, forbade others to inspire thoughts of worthlessness and disability. These dramatic works motivate an immature person, such words force to look at the world realistically, help to cope with life's difficulties and to form stability and strength of character. In this time of rapid aging of technological knowledge, as V. Golovenkin notes, «the importance of deep fundamental education is growing which provides the knowledge of the nature laws, the laws of society's development, the ability to think logically, analyze and relate facts, make decisions, study things from a scientific point of view. Fundamental education provides the ability of a person to continue to work independently, learn and relearn, get independently new scientific knowledge and knowledge about technologies», – and in addition, through the meet with literature, it helps to develop emotional intelligence and skills of the XXI century.

Key words: *competencies, communication, emotional intelligence, young generation, mature and immature personalities, basic education.*